

for Mosernes Udnyttelse som Grundlag for en fornyet Behandling af Forslaget i Rigsdagen.

Under Statens Planteavlsudvalgs Ledelse har Statens Grundforbedringsvæsen, bistaaet af specielt Sagkyndige, derpaa i det forløbne Aar foretaget en omfattende og, navnlig for Store Vildmoses Vedkommende, indgaaende Undersøgelse af Forholdene i Moserne. Det ved Undersøgelsen indvundne, meget omfattende Materiale, samlet i en udførlig Betænkning med 36 Bilag, har Statens Planteavlsudvalg afgivet til Ministeriet med den som Bilag I aftrykte Indstilling om Sagen, og Ministeriet har paa Grundlag af de saaledes foreliggende Oplysninger og Planer, der kan stilles til Raadighed for de paagældende Rigsdagsudvalg, men som i øvrigt paa Grund af deres Natur maa behandles *fortroligt*, anset det for rettest paa ny at forelægge Spørgsmaalet om Mosernes Udnyttelse for Rigsdagen.

Vildmoserne i det nordlige Jylland er Landets to største Højmoser. Store Vildmose, nord for Limfjorden, i Kær Herred af Aalborg Amt og Børglum Herred af Hjørring Amt omfatter ca. 6,000 ha udyrket, for største Delen lyngklædt Mose, hvoraf ca. 4,600 ha henhører under Stamhuset Birkelse, og Lille Vildmose, syd for Limfjorden, i Fleskum Herred af Aalborg Amt, ca. 5,500 ha, ligeledes udyrket, lyngklædt Mose, henhørende under Grevs-kabet Lindensborg, og indbefattende ca. 300 ha udtørret, for største Delen opdyrket Søbund, beliggende midt i Mosen.

Tørvelagets Mægtighed er, ligesom Mosernes Overflade, stigende henimod Mosernes Midte, fra 1 til 4 à 5 m, og deres Bund ligger 4 à 5 m over Havet, saaledes at Mosernes Undergrund kan afvandes ved fri Afstrømning, hvilket er af afgørende Betydning for de afgravede Arealers Kultur.

Om de mange forskellige Projekter og Planer, der fra Midten af forrige Aarhundrede og indtil den allerseneste Tid har været udarbejdede og forgæves er forsøgt gennemførte for at udnytte disse mægtige Tørvelag til Produktion af Brændsel og til andet teknisk Brug, henvises til Bemærkningerne til det tidligere behandlede Lovforslag (jvf. Rigsdagstidende 1917—18, Tillæg A., Sp. 3823—40 med Kort) samt for Lille Vildmoses Vedkommende til den som Bilag II aftrykte Skrivelse af 5. Oktober 1918 fra Grevs-kabet Lindensborg. Under 28. Januar 1919 har Grevs-kabet endvidere i en Skrivelse, der er aftrykt som Bilag III med

2 Underbilag, gjort nærmere Rede for en mellem Grevs-kabet og de seks Aktieselskaber Cementfabrikker syd for Limfjorden og ved Mariager Fjord afsluttet Overenskomst, hvorefter Cementfabrikkerne er indgaaede paa efter nærmere fastsatte Regler at udnytte Tørvemassen i største Delen af Lille Vildmose paa Basis af en af Overingeniør Sommerfeldt udarbejdet Plan, der, saa vidt det skønnes, i sine Hovedformaal falder meget nær sammen med den Plan, hvorefter Store Vildmose foreslaas udnyttet, saaledes at de Maal, der fra Statens Side i denne Retning maa tilstræbes, formentlig vil kunne naas, uden at Staten erhverver Mosen, men dog at den eventuelt maa træde hjælpende til ved Ordning af Afvandingsforholdene, imod visse Indrømmelser, som Grevs-kabet er villigt til at yde, med Hensyn til Dispositionsretten over de afgravede Mosearealer o. lign. I Henhold hertil og i Overensstemmelse med Statens Planteavlsudvalgs Indstilling har Ministeriet ment at maatte se bort fra Spørgsmaalet om Erhvervelse for Staten af Arealer i Lille Vildmose. Det forudsættes, at Planen for Mosens Afdrivning forelægges for den i nærværen de Lovforslag omhandlede Kommission til Godkendelse.

I Store Vildmose stiller Forholdene sig anderledes. Bortset fra den Tørveproduktion til Hjemmeforbrug af Omegnens Beboere, som i Tidens Løb har fundet Sted i Mosens Udkant, særlig i den vestlige Side, hvor ca. 100 ha langs den af Oberstløjtnant E. Dalgas projekterede Vej allerede er afgraved, og som stadig fortsættes, er der i denne Mose hidtil ikke foretaget eller planlagt noget af Betydning for Tørvelagets Anvendelse i Industrien og for Undergrundens rationelle Udnyttelse som Landbrugsareal. Mosens store, lyngklædte Arealer ligger ganske ubenyttede hen og vil neppe i en overskuelig Fremtid blive udnyttede ved privat Initiativ alene. Skal de store Værdier, som her ligger unyttede hen, komme til Nytte for Samfundet paa hensigtsmæssig og økonomisk Maade — hvilket efter alt, hvad der nu foreligger, ikke alene vil kunne ske i fuldt Omfang og sikkert med stor økonomisk Fordel, men tillige maa anses for at være i højeste Grad paakrævet —, saa vil det være nødvendigt, at Staten træder til og tager Planlæggelsen af Udnyttelsen og Ledelsen af de offentlige Foretagender, som denne kræver, i sin Haand, og dette kræver atter med Nødvendighed, at Staten som Ejer har fuld Raadighed ikke blot over Tørve-